

UPPSALA
UNIVERSITET

Ansvarsfull förskrivning av opioider

Lenka Katila,

Läkare, doktorand

Inst. för kirurgiska vetenskaper, UU

Smärtcentrum

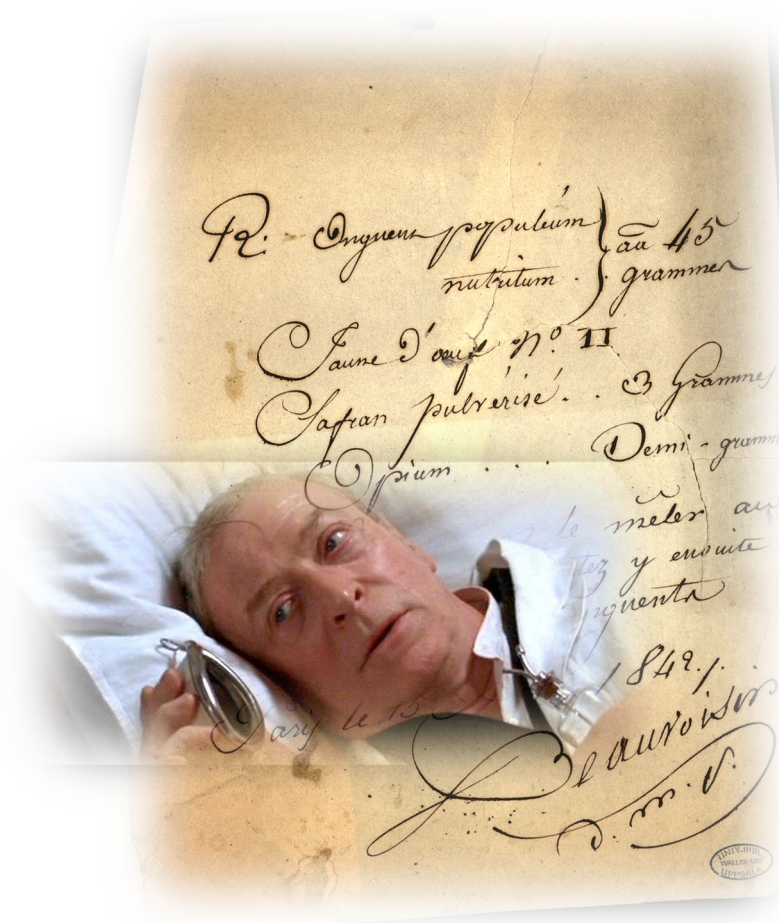
LARO för smärtpatienter,

Akademiska sjukhuset Uppsala

Smärtdagen 2019

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

3500 år f. Kr. – Mesopotamien användning av opium **vid förlossningen**

3500
f. Kr.

2019

Brownstein, MJ. Proc Natl Acad Sci USA June, 1993

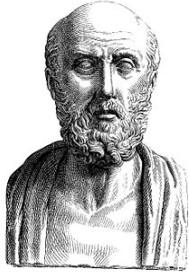
Bilder □ www.ancient-origins.net

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

Hippocrates 460-357 f.K.

invärtesjukdomar, cancer

3500 f.Kr.

0

2019

Alexander den Store

– 330 f.K

trauma

1 Kritikos, PG & Papadaki SP. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) *Bulletin on Narcotics*. 1967; (3).

AKADEMISKA
SJUKHUSET

1527- Paracelsus

opium piller och essens
Laudanum¹

1680 -Thomas Sydenham,
Sydenham's Laudanum
(opium, sherry och örter) ^{2,3}

lugnande

1 Drago, F. The European Pharmacology: Pharmacogenomics: From Cell to Clinic. Lisbon, Portugal: 2013

2 Martins et al. *Rev Dor Sao Paulo*.2012

3 Batmanabane, G. *J Pharmacol Pharmacother*. 2014

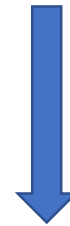

UPPSALA
UNIVERSITET

1806 –Friedrich Wilhelm Adam Sertürner
isolerade morfin från opium¹

Amerikanska inbördeskriget
”Soldiers disease”²
beroendessjukdom

1 Brownstein, MJ. Proc Natl Acad Sci USA June, 1993;

2 White, W., Ernest Kurtz, M.A., & Acker, C. (2001). *Combined Addiction Disease Chronologies*. Last accessed June 2011.

3

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

Opioidernas moderna historia

70 talet – opioid receptor (Pert & Snyder)

1986 - Portenoy RK, Foley KM

Användning vid **långvarig ej cancerrelaterad smärta**¹

1990 -2010 talet

Opioid epidemi

Explosion av opioidrelaterad mortalitet

Sänkt medellivslängd i USA²

AKADEMISKA
SJUKHUSET

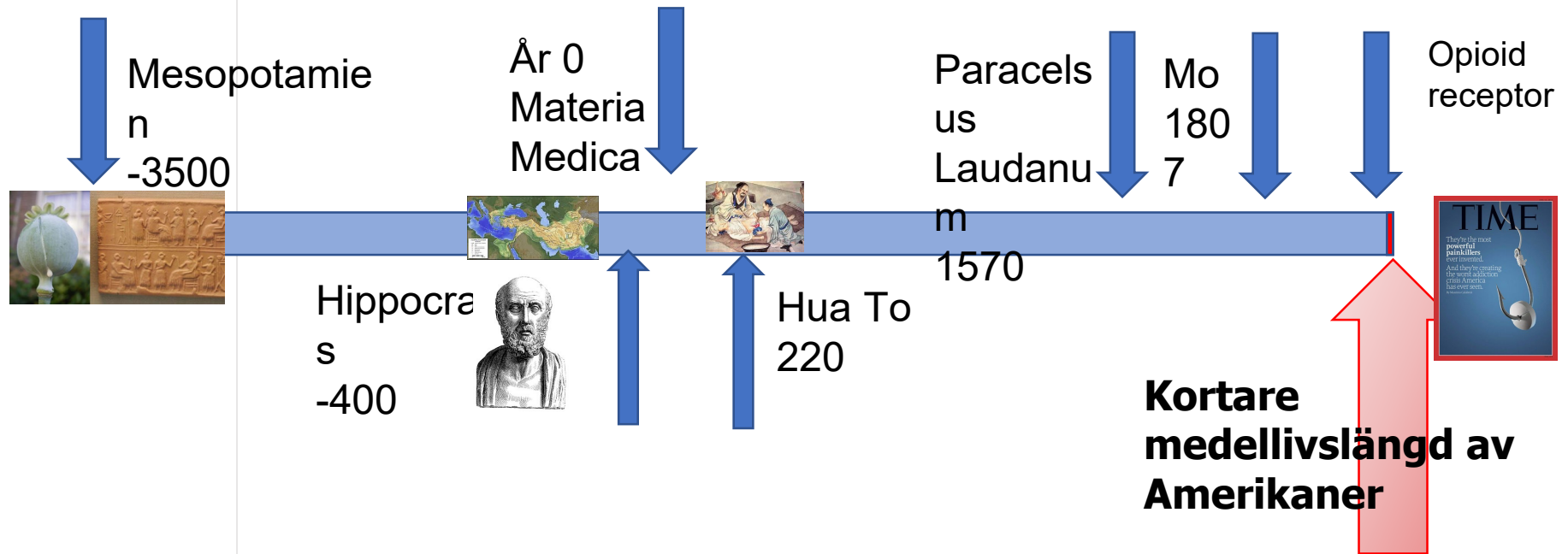
1 Portenoy RK, Foley KM. Chronic use of opioid analgesics in non-malignant pain: Report of 38 cases. Pain. 1986;25:171–186.

2. Casey, E. History of Drug Use and Drug Users in the United States. Schaffer Library of Drug Policy 2014

UPPSALA
UNIVERSITET

Det är fortfarande mycket som vi inte vet trots 5500 års historia...

UPPSALA
UNIVERSITET

Användning av opioider vid långvarig smärta

IASP statement on opioids, Pain, March 2018

- Indikationer och effekt av opioider vid akut och cancer-relaterad smärta i livets slutskede är evidensbaserad,
- Behandling vid långvarig smärta, icke-cancer relaterad skall övervägas **endast i noggrant utvalda fall, i begränsad mängd och i en begränsad tid.**
- **Även då** förekommer risk för att **tolerans, beroendeutveckling och övriga neuropsykologiska processer sänker livskvalitet.**

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

©Marty Bucella

www.martybucella.com

"I'm writing you a prescription. Do you want a longer life with less quality or vice versa?"

AKADEMISKA
SJKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

©Marty Bucella

www.martybucella.com

But how?

"I'm writing you a prescription. Do you want a longer life with less quality or vice versa?"

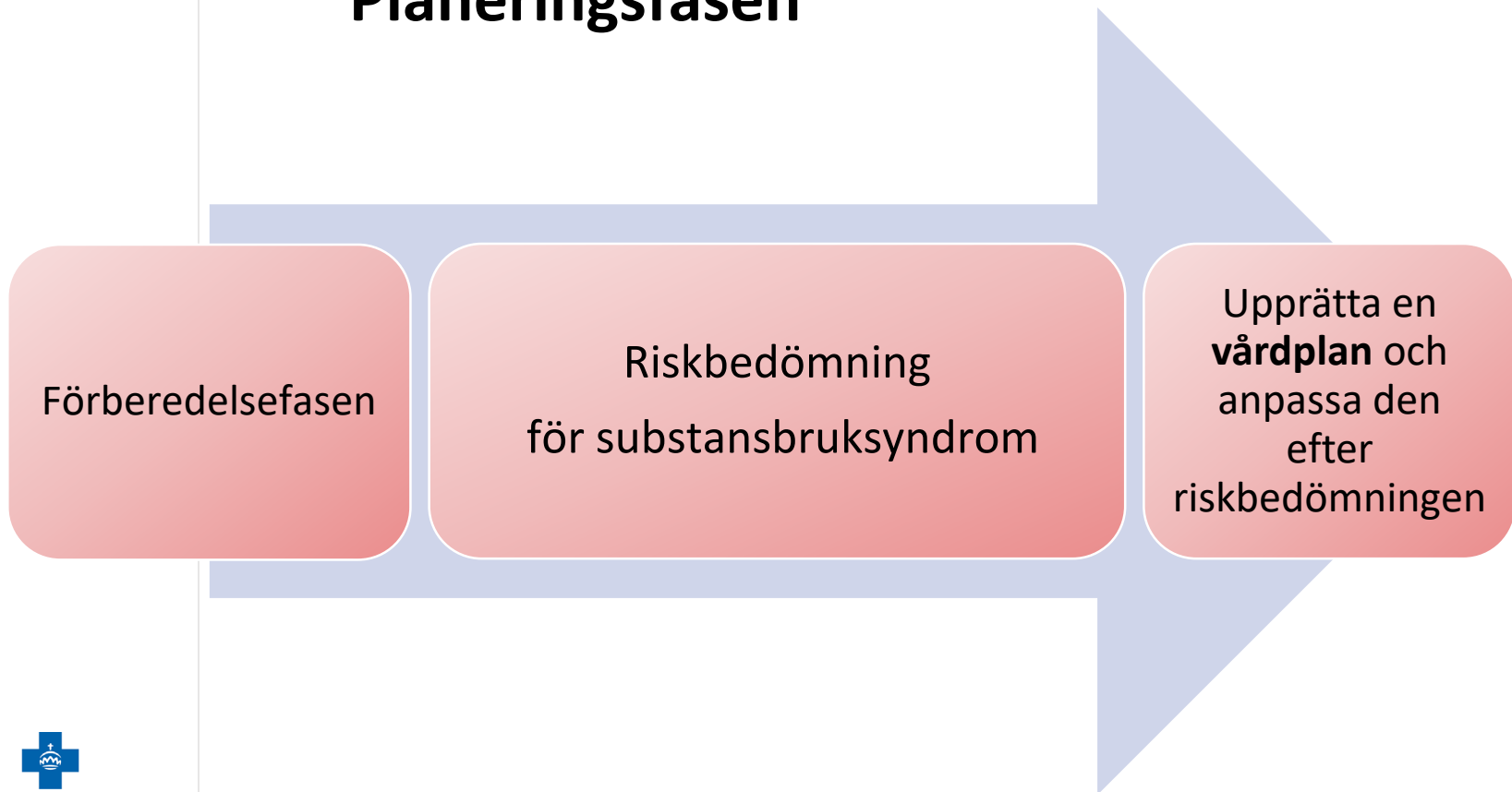

AKADEMISKA
SJUKHUSET

Läkemedelsbehandling av långvarig smärta hos barn och vuxna – behandlingsrekommendation

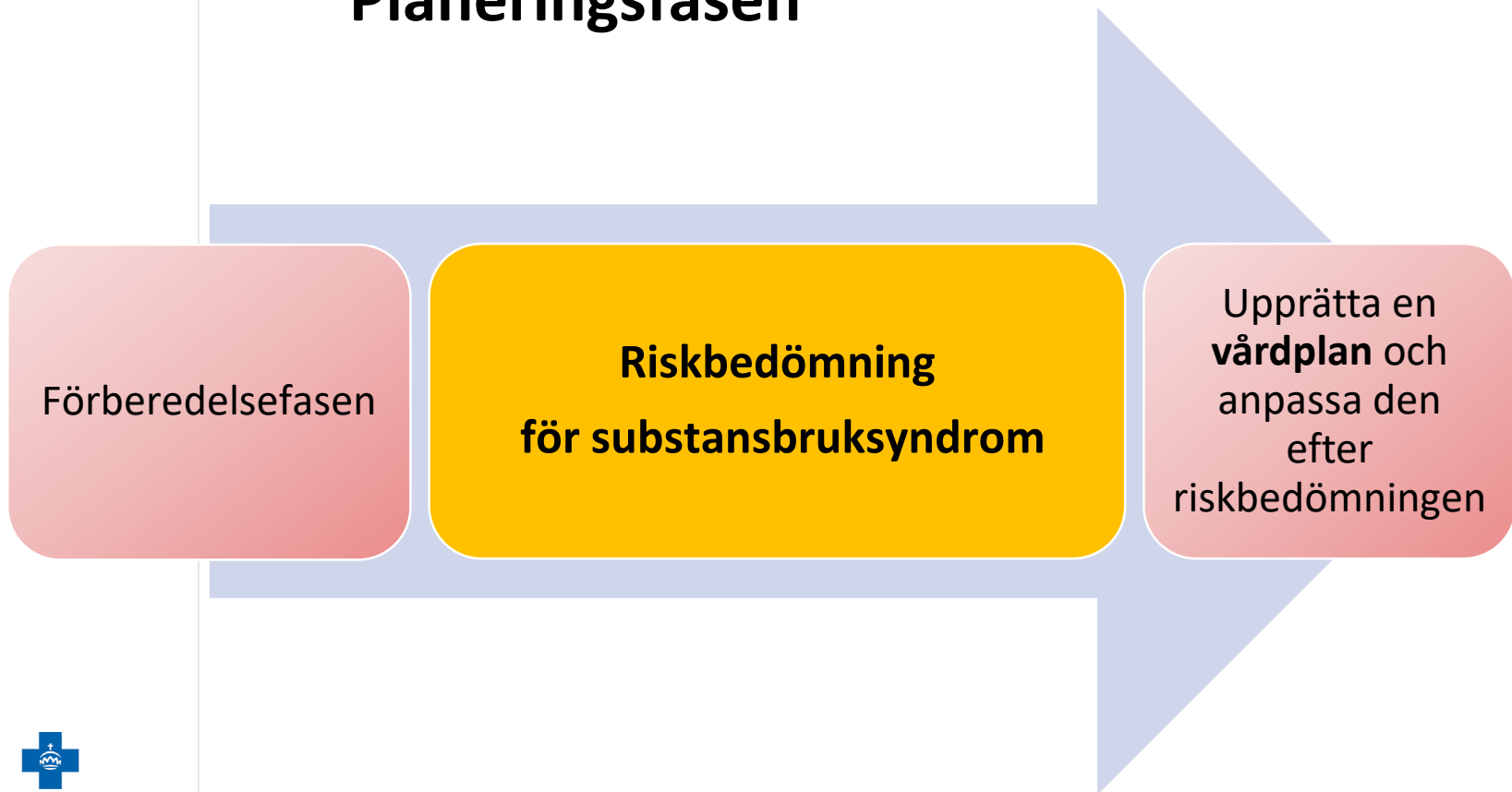
Planeringsfasen

Läkemedelsbehandling av långvarig smärta hos barn och vuxna – behandlingsrekommendation

Planeringsfasen

Risk för substansbruksyndrom vid smärta

Låg risk

- Ålder >45 år
- Ingen anamnes eller hereditet för beroende
- Ingen psykiatrisk samsjuklighet
- Stabil social situation

Medelhög risk

- Ålder <45 år
- Tidigare behandlad depression
- Hereditet för beroendesjukdom
- Tidigare beroendesjukdom

Hög risk

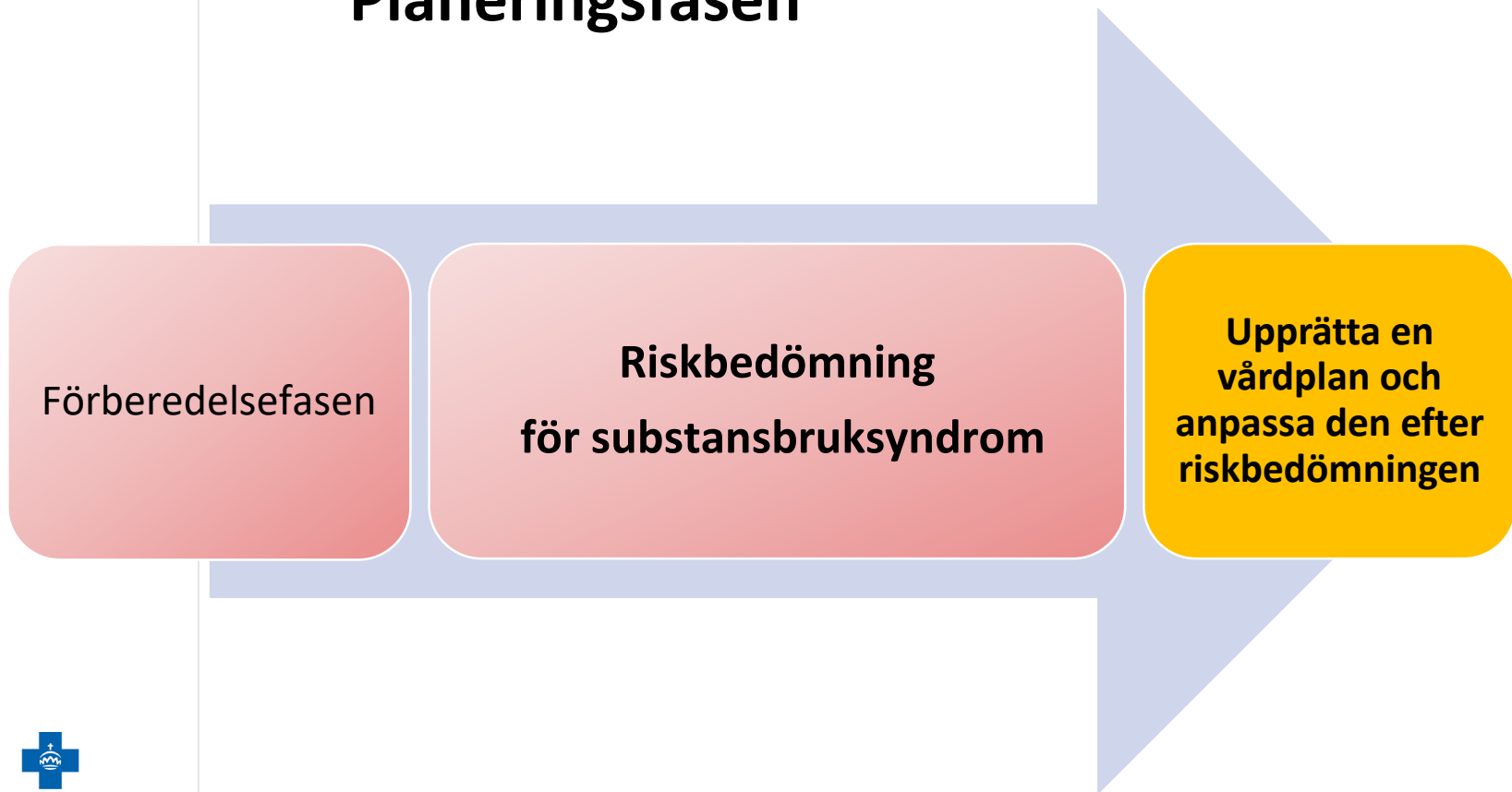
- Äldre tonåringar/unga vuxna
- Pågående beroendesjukdom
- Instabil psykiatrisk sjukdom
- Obehandlat neuropsykiatriskt tillstånd
- Instabil och antisocial personlighetsstörning
- Utsatt psykosocial situation

Läkemedelsbehandling av långvarig smärta hos barn och vuxna – behandlingsrekommendation

Planeringsfasen

Vårdplan - exempel

- Patient: Sven Svensson, 19430419-xxxx
- Ansvarig läkare: Lenka Katila
- Diagnos: Svårt behandlingsresistent smärta på grund av reumatoid artrit
- Social: pensionerad lärare, gift, 8 barnbarn
- Riskfaktorer: tidigare riskabel bruk av alkohol, nykterist sedan 30 år tillbaka
- Läkemedel: Metadon 20mgx2
- Hämtningsrutin: Apoteket Hjärta, Stenhagen, Apodos var 7d
- Övrig behandling: Melatonin, Metoprolol, ...
- Övrigt: Läkemedel måste förvaras låst och hanteras försiktigt. Förlorade doser ersätts ej. ....

2. Val av läkemedel

- Ja/Nej

**Opioidkänslig
smärta?**

**Val av
opioid**

- Svag/stark
- Ren μ -effect?
- Neuropatisk smärta?

**Kort
verkande**

**Lång
verkande**

- Intermittent smärta
- Äldre patienter

- Kontinuerligt smärta

3. Patientinformation

UPPSALA
UNIVERSITET

Risker
Biverkningar

Hämtningsrutiner

Avtal om
NPÖ

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

3. Patientinformation

Risker
Biverkningar

- vanlig effekt och vanliga biverkningar (förstoppning, trötthet, andningssvikt)
- Risk för kognitiva biverkningar
- Hormonella rubbningar
- Depression
- Muntorhet, karies

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

3. Patientinformation

Hämtningsrutiner

- Små förpackningar
- Korta intervall
- Täta kontroller i början
- Apodos?
- Hämtning hos distriktsjuksköterska?
- Utdelning av hemsjukvården

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

3. Patientinformation

Avtal om kontroller

- NPÖ
- Läkemedelsförteckning
- Drogtester
- Alkoholkonsumtion - PETH
- Ev. avtal med apoteket

AKADEMISKA
SJUKHUSET

4. Start av behandlingen

Titraera dosen

tätta intervall

minsta förpackning, korta
expeditionsintervall vid fortsatt
förskrivning.

Tak dos 100mg MoE

Vid högre doser ökar risken för
biverkningar, riskbruk och ökad smärta i
form av opioid- hyperalgesi.

Förebygg förstoppning och illamående.

laxantia -ingen toleransutveckling för
opioidernas förstoppande effekt

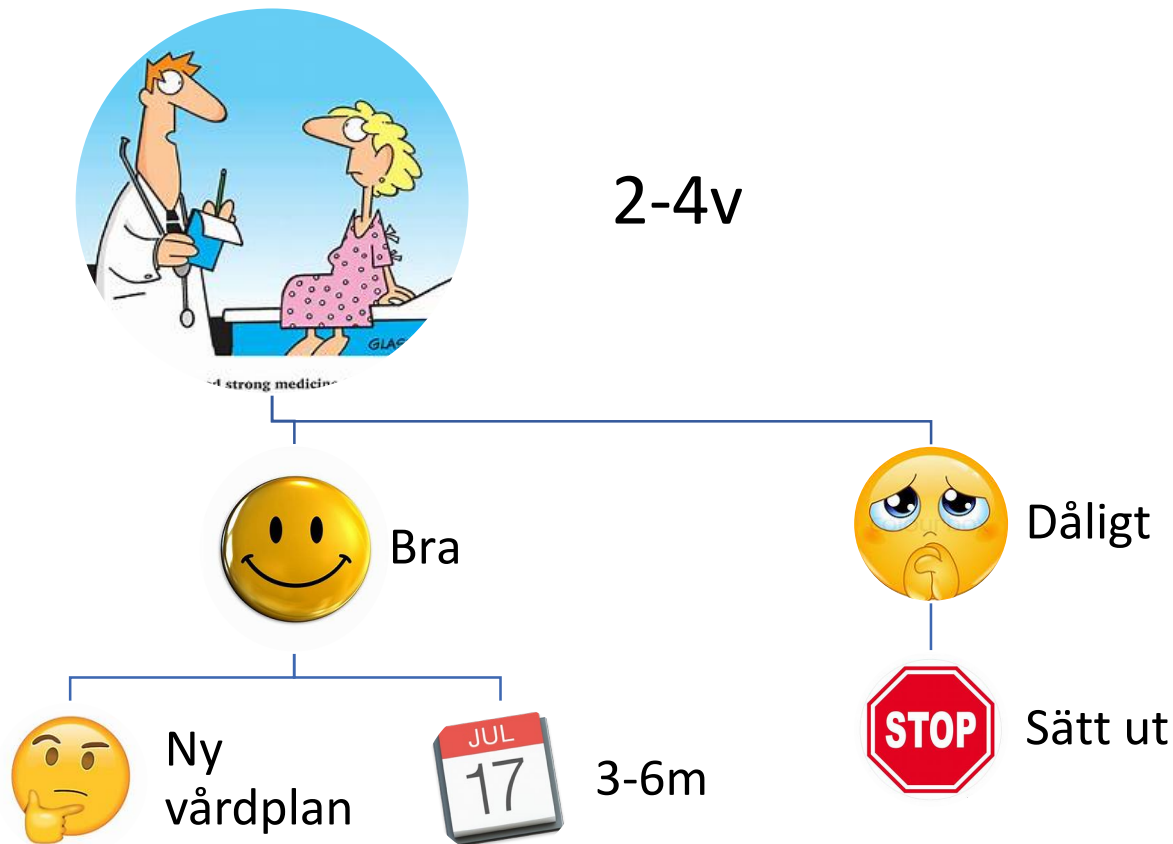

Illamående uppträder däremot främst i
inledningskedet

5. Behandlingsuppföljning

Vid otillräcklig effekt eller besvärliga biverkningar kan ett övervägande göras att pröva byte av opioid

Om behandlingen inte har avsedd effekt avseende smärtlindring, funktion och livskvalitet bör den trappas ut, helst inom 3 månader.

5. Behandlingsuppföljning

- Den som påbörjar opioidförskrivning är skyldig att följa upp medicineringen tills ansvaret för patientens smärtbehandling accepterats av annan förskrivare
- Den som tar över en påbörjad opioidbehandling bör göra en egen bedömning

Vanliga påstående om opioider

- Så länge man har smärta kan man inte bli beroende
- Om opioider inte ger effekt måste man öka dosen
- Abstiniens vid utsättning av opioider är livsfarlig

UPPSALA
UNIVERSITET

Vanliga felaktiga myter om opioider och motargument

Så länge man har smärta kan man inte bli beroende

Nej, långvarig exponering av opioider leder till beroendeutveckling oavsett om man har smärta eller inte

Om opioider inte ger effekt måste man öka dosen

Nej, tvärtom. Man ska bedöma om smärtan överhuvudtaget är opioidkänslig.

Abstinens vid utsättning av opioider är livsfarlig

Nej, den är obehaglig och kan behandlas men utgör inte livsfara.

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

- **Om patient står på opioider måste läkaren förskriva dem för att patienten inte ska bli abstinent**
- **Man ska lindra smärta till NRS 3.**

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

- **Om patient står på opioider måste läkaren förskriva dem för att patienten inte ska bli abstinent**
- *Nej, varje läkare bör göra sin egen risk- och situationsbedömning.*
- **Man ska alltid lindra smärta till NRS 3.**
- *-Nej, detta gäller bara akut smärta. Vid långvarig smärta kan smärtan oftast inte lindras till dessa nivåer och utan det är snarare fysisk aktivitet, livskvalitet och funktion som bör bedömas.*

AKADEMISKA
SJUKHUSET

Nedtrappning av opioider

- 0-60 MoE – via primärvården
- 60-200 MoE – smärtkliniken
- Över 200 MoE – beroendekliniken

Med hänsyn till diagnos
avseende smärta och grad av
beroende.

UPPSALA
UNIVERSITET

AKADEMISKA
SJKHUSET

Tio goda råd om opioidbehandling

1. Följ Läkemedelsverkets rekommendationer för smärtbehandling vid långvarig smärta hos vuxna och barn!
2. Förskriv små mängder åt gången, till dig kända patienter eventuellt med itererade recept.
3. Tveka inte att använda screening för droger och alkohol vid misstanke sidomissbruk.

UPPSALA
UNIVERSITET

Tio goda råd om opioidbehandling

4. Det är du som sitter vid receptmodulen, ordinerar dos och bestämmer reglerna, inte patienten!

5. Vid förekomst av stulna, borttappade eller förstörda läkemedel kräv kopia polisanmälan samt reglera opioidförskrivning till exempel med apodos. Doser bör inte ersättas utan endast i särskilt övervägda och undantagsfall.

Polisen

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

Tio goda råd om opioidbehandling

6. Behandla aldrig med högre doser än du mäktar att sätta ut!

7. Förskriv aldrig opioider och övriga beroendeframkallande läkemedel i stress eller under tidspress. Fredag eftermiddag är inte undantag.

8. Kombinera helst inte opioider med bensodiazepiner eller övriga sedativa. Alkohol är inget att rekommendera heller!

NOVAP
NORRÖTTA
VÄRMBILD

AKADEMISKA
SJKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

Tio goda råd om opioidbehandling

9. Vid förskrivning till dig okända patienter kräv alltid samtycke till nationell patientöversikt (NPÖ) och läkemedelsförteckning för granskning och bekanta dig noggrant med patientens fall.

10. Den tid du investerar i att säga nej är mer värd än den tid du vinner genom att skriva recept på 5 minuter!

AKADEMISKA
SJUKHUSET

UPPSALA
UNIVERSITET

Smärta i klinisk praxis

Annica Rhodin (red.)

© Studentlitteratur

Beroendemedicinsk handbok

Ett beslutsstöd vid utredning och behandling

Tobias Eriksson, chefsöverläkare
Beroendemedicin, Akademiska sjukhuset

AKADEMISKA
SJUKHUSET